

ISBN

نوشته فلیپ برادلی
ترجمه محسن نوکاریزی

ISBN کم و بیش همزمان با کامپیوتر ظهور کرد، و در حقیقت چون استفاده واقعی از کامپیوتر مهم بود، در توسعه آن تسریع به عمل آورد. ISBN در دهه ۱۹۶۰ با همکاری مؤسسه جی ویتاکر^۱، کتابشناسی ملی بریتانیا^۲ و انجمن ناشران که انجمن شماره گذاری استاندارد کتاب (SBNA) را پایه گذاری کرد، به عنوان شماره استاندارد کتاب (SBN) برای انتشارات بریتانیا به وجود آمد. در دهه ۱۹۷۰ به ISBN تبدیل شد، و شعبات ویتاکر مدیریت SBNA را برعهده گرفتند. سازمانی مثل SBNA در آمریکا از منافع ناشران آمریکا حمایت می‌کند.

ISBN متشکل از گروهی نماد است که هر عنوان کتاب را به عنوان محصولی واحد می‌شناسد. شماره‌ها شامل ده رقم است که به چهار گروه تقسیم شده است و معمولاً با خط تیره یا فاصله از هم جدا می‌شوند و هر گروه نقش خاصی ایفا می‌کند:

گروه ۱: شناسه گروه (زبان، منطقه جغرافیایی یا گروه مناسب دیگری) مثلاً "۰" و اخیراً "۱" انگلیسی - 82 نروژ، - 977 مصر.

گروه ۲: ناشر

گروه ۳: عنوان

گروه ۴: عدد کنترل

گروه اول، یک، دو یا سه عدد دارد. گروه دوم شامل دو تا هفت عدد است که براساس تعداد کتابهایی است که ناشر انتظار انتشار آنها را دارد. بنابراین، یک ناشر پرکار مثل Collins شماره کوتاهی، 00 و انتشارات دانشگاه اکسفورد شماره 19 دارد. ناشری که انتظار می‌رود تعداد اندکی عنوان چاپ کند شماره طولی دارد. گروه سوم تا حد زیادی به گروه دوم مرتبط است و تعداد عنوانهای منتشر شده را نشان می‌دهد، ناشری با شماره "ناشر" کوتاه فضای کافی برای تعداد زیادی عنوان دارد و برعکس. واحد چهارم گروه نیست و همیشه یک عدد مفرد و گاهی اوقات عدد رومی X است (که به جای ۱۰ به کار می‌رود و جمع اعداد را به ۱۱ می‌رساند)

برای نمونه در مورد نحوه کار این سیستم نگاهی به ISBN کتابی که اخیراً در این مجله (The Indexer) نقد شده است

اهمیت ISBN در شماره گذاری کتاب *

صفحه عنوان و صفحه حقوق (پشت صفحه عنوان) کتاب در طی زمان اندکی تغییر کرده است. هنوز محتوای این دو صفحه اطلاعات اساسی لازم برای شناسایی کتاب - معمولاً نام مولف، عنوان کتاب، ویرایش، ناشر، تاریخ نشر و چاپخانه را به ما می‌دهد. در زمانهای گذشته نام چاپخانه را غالباً در انتهای کتاب می‌آوردند، اگر چه امروزه به چاپ آن در صفحه حقوق، تمایل بیشتری به مهم جلوه دادن آن نشان داده می‌شود. دو مقوله فهرست نویسی پیش از انتشار (CIP)^۳ و شماره استاندارد بین المللی کتاب (ISBN) که اکنون معمولاً در کتاب می‌آید، تا حدود سی سال پیش مرسوم بود. فهرست نویسی پیش از انتشار را کتابخانه بریتانیا برای انتشارات بریتانیا، کتابخانه کنگره برای کتابهای آمریکایی، و چند کتابخانه ملی دیگر برای انتشارات کشورهایشان عرضه می‌کنند. این خدمات متشکل از مدخلهای فهرستی است که این کتابخانه‌ها برای استفاده خویش و کمک به کتابخانه‌های دیگر در فهرست نویسی کتابها تهیه کرده‌اند.

مقوله دیگر ISBN است که در این بحث مدنظر ماست. در حالی که اکثر خوانندگان، کتاب را فقط برای مطالعه متن آن می‌خرند یا به امانت می‌گیرند، این کار برای عده معدودی که با ثبت کتابها سر و کار دارند مهم است.



می‌افکنیم. ISBN و معنای قسمتهای مختلف آن به قرار ذیل

است:

● رقم کنترل 2 - 821786 - 19 - 0 شناسه گروه
عنوان ناشر (زبان انگلیسی)

رقم کنترل عنوان ناشر شناسه گروه (زبان انگلیسی)

هدف عمده ISBN شناسایی هر کتابی با اطمینان هر چه بیشتر است. به فرض این که ISBN درست ذکر شده باشد، بدون هیچ گونه اطلاعات دیگر می‌توانیم مطمئن باشیم که کتاب درست شناسایی شده است. وقتی نام مؤلف و عنوان هم ذکر شود، اطمینان کامل حاصل می‌شود. پیش از ظهور ISBN، سفارش کتاب از فروشنده مستلزم وقت زیادی بود، بویژه هنگامی که از آن کتاب ویرایش، چاپ و تجدید چاپهای گوناگونی موجود بود، خصوصاً در مواردی که تمایز و تشخیص مؤلفان و عنوانها مشکل بود یا اشتباه ذکر شده بود. نه فقط هر ویرایش یک عنوان شماره خاص خود را داراست، بلکه شکلهای مختلف یک عنوان معمولاً هر یک شماره مختلفی دارد. در چنین مواردی هر دو شماره را در صفحه حقوق با ذکر شکل کتاب چاپ می‌کنند. کتابهایی که با همکاری دو یا سه ناشر منتشر می‌شود، برای هر ناشر یک شماره دارد، کتابی که به سه شکل - مثل گالینگور، شمشیر و چرمی - توسط دو ناشر منتشر شده باشد، شش ISBN خواهد داشت. ناشران، کتابفروشان و کتابداران در جریان کارشان بیشترین استفاده را از ISBN می‌برند. کتابفروشان از آن برای سفارش کتاب از ناشران استفاده می‌کنند. در واقع برخی ناشران تقاضا می‌کنند که ISBN ذکر شود و مجموعه‌شان را براساس آن تنظیم می‌کنند. کتابداران برای سفارش کتاب ISBN را ذکر می‌کنند (یا باید ذکر کنند) در نتیجه معمولاً ناشران در فهرست‌های (کاتالوگ) چاپی‌شان و مجلات ویژه نقد کتاب

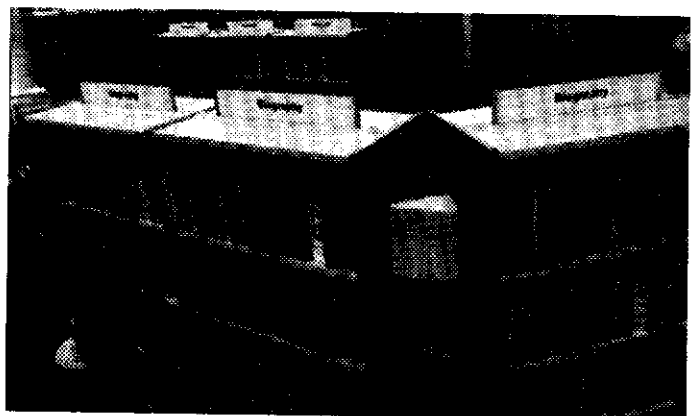
ISBN را ذکر می‌کنند.

شاید ISBN در کتابخانه‌ها مطمئن‌ترین عنصر شناسایی منابع منتشر شده است. معمولاً کتابها در قفسه به ترتیب موضوعی تنظیم می‌شوند و در فهرست برگه به ترتیب مؤلف، عنوان و موضوع، اما در سیستم کامپیوتری هم باید مورد استفاده قرار گیرد. ISBN نیز برای کتابخانه‌هایی که برای سیستم امانت عمومی آمار تهیه می‌کنند، و برای سیستم پاداش مؤلفان براساس فراوانی چاپ کتابهایشان مهم است. ISBN که برای یک عنوان در هر کتابخانه‌ای یکسان است، راه عملی ثبت این اطلاعات است.

در شکل سی دی رام برخی از فهرستهای جامع کتاب مثل American books in print, Books in print می‌توان از طریق ISBN جستجو کرد. اگر جستجوگر این شماره را بداند، هم از جستجوی مؤلف یا عنوان سریعتر انجام می‌گیرد و هم قابل اعتمادتر است.

در کامپیوتر ده رقم، عملاً بدون تجزیه به گروههای مختلف به کار می‌روند. بنابراین، کتاب انتشارات دانشگاه آکسفورد فوق‌الذکر در کامپیوتر به صورت 0198217862 ظاهر می‌شود. کسانی که مسئول تخصیص شمارهها هستند باید بدانند شماره‌های یکسان با گروه‌بندی مختلف مثل 01-982-1786-2-01982-8217862 به کار برده نمی‌شود. چون پس و پیش سازی ارقام کار ساده‌ای است، برای دقت بیشتر می‌توان ارقام را تابع یک فرمول ریاضی کرد. اولین رقم را در ۱۰ (در مورد کتاب فوق‌الذکر اولین رقم 0 است)، دومی (1) را در ۹، سومی را در ۸ ضرب کنید و این کار را تا آخرین رقم که در یک ضرب می‌شود ادامه دهید (اگر آخرین رقم X است، در اینجا آن را ده به حساب آورید). سپس پاسخها را با هم جمع کنید و اگر ارقام ISBN درست باشد جمع کل آن بر ۱۱ بخش‌پذیر است. ارزش عدد کنترل باعث این عمل بخش‌پذیری می‌شود. بنابراین اگر این عدد به شیوه‌ای که ذکر شد بخش‌پذیر نباشد، اشتباهی رخ داده است. این شیوه برای کنترل تعداد زیادی کتاب عملی نیست، اما کامپیوتر قادر است در این زمینه پاسخ فوری بدهد.

شماره‌های نادرست را می‌توان از طریق شبکه به دست آورد، ولی فقط از راه دور گفته می‌شود احتمال بازیابی تصادفی نادرست بالای ۹۰ درصد است.



برای مشخص کردن کشور محل انتشار مجله ممکن است یک نماد ملی مثل UK (بریتانیا) قبل از آن بیاید. برخی آثار مثل انتشارات سالانه که محتوای مستقلی دارند ولی قسمتی از یک سلسله انتشارات هستند هم ISBN دارند و هم ISSN. ISBN در سال ۱۹۷۱ موضوع یک شماره از نشریه استاندارد بریتانیا^۱ تحت عنوان:

"Specification of book numbering", BS, 4762: 1971

بود که از آن به بعد ادامه نیافت. معادل آمریکایی آن کتابچه^۲ ۱۶ صفحه است. ده صفحه اول شامل فهرست سازمانهای شرکت کننده است که یکی از آنها یعنی انجمن نمایه سازان آمریکا، توسط هانس اچ، ویش^۳ معرفی شد. شش صفحه متن کتابچه درباره ISBN و محل آن در یک کتاب، نحوه محاسبه عدد کنترل دستورالعملهایی برای قراردادن یک خط تیره در بین گروههای ISBN و نقش موسسه نگهدارنده و محافظ کننده آن است. اثر مفصلی هم به زبان فرانسه و انگلیسی توسط کتابخانه ملی کانادا^۴ و اثری از SBNA^۵ در این زمینه موجود است.

خلاصه ابداع ISBN و ISSN به ما کمک کرده و نیز برخی مشکلات ثبت کتاب که در گذشته مسئله ساز بود اکنون رفع شده است.

یادداشتها:

- 1- International Standard of book number
- 2- Cataloging in Publication data
- 3- J. Whitaker & Sons Ltd.
- 4- British National bibliography
- 5- Bar - Code
- 6- European Article Number
- 7- Universal Product Code
- 8- British Standard
- 9- Hans H. Wellisch

ماخذ* این مقاله ترجمه ای است از:

"Book numbering: the importance of the ISBN". The Indexer, Vol. 18, No.1 (April 1992): 25-26

ISBN 0-471-54716-6



برگرفته از کتاب Plastics Processing

از انتشارات John Wiley & Sons

در برخی کتابها ISBN بیش از یک بار چاپ می شود: در صفحه حقوق به عنوان بخشی از اطلاعات ناشر، و شاید در فهرست نویسی پیش از انتشار (برخی اوقات هم در فهرست نویسی پیش از انتشار کتابخانه بریتانیا و هم در کتابخانه کنگره در یک کتاب)، و مخصوصاً در جلد های شمی، در پشت جلد و بالای کدستونی^۶ در زیر این کدستونی ممکن است شماره های دیگری و برخی اوقات یک کدستونی کوچکتری در سمت راست آن با ارقام بیشتر ظاهر شود. در زیر این کدستونی سیزده رقم وجود دارد که ده رقم آخر آن، به جز آخرین رقم، همان ارقام ISBN هستند. سه رقم اول نوع کالا را معرفی می کنند: ۹۷۸ شماره کتاب است، و باز آخرین رقم عدد کنترل است. پنج رقم بالای کدستونی دوم (کدستونی دوم همیشه وجود ندارد) در ارتباط با قیمت به کار می رود. این سیستم اکنون در اروپا به مثابه شماره کالای اروپایی (EAN)^۷ و در آمریکا به عنوان کد جهانی کالا (UPC)^۸ شناخته شده است، گهگاه کتابی بدون ISBN چاپ می شود، شاید به این دلیل اثری که شخصی به طور خصوصی منتشر می کند و روند عادی را نمی داند یا اهمیت به آن نمی دهد. اگر SBNA از این مسئله اطلاع یابد، شماره ای به آن اختصاص می دهد که در مورد انتشارات بریتانیا، این کتاب به موقع در Books in print چاپ می شود، و بدین طریق اصلاح می شود. محدودی از کتابهای بدون ISBN ظاهراً هرگز توسط SBNA انتخاب نمی شود و هرگز در Books in print چاپ نمی گردد.

معادل ISBN برای مجلات ISSN (شماره استاندارد بین المللی پیاپیها) است و متشکل از هشت رقم در دو گروه چهار رقمی است که مثل ISBN توسط خط تیره یا فاصله از هم جدا می شود. در اینجا هم آخرین رقم، عدد کنترل است. هر عنوان مجله شماره خاصی دارد و تا زمانی که منتشر می شود همان شماره حفظ گردد.